

**14 жовтня – свято
Покрови Пресвятої
Богородиці і День
Українського козацтва**

«Перед Богом нашим всевишнім, перед святою Покровою, перед українським народом і козацьким товариством — ім'ям моїх матері і батька, святою землею нашою клянусь, що готовий віддати всі свої сили і життя, захищаючи споконвічну свободу народу нашого рідного, дідівські вікові порядки та звичаї, незалежну і соборну Україну!»

(з клятви українського козака на вірність Україні).

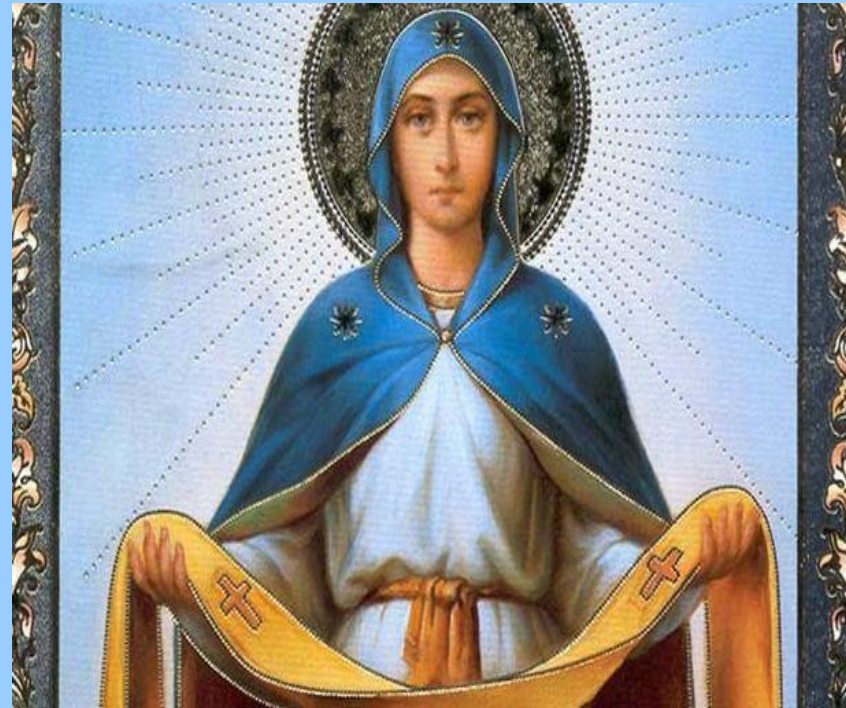
14 жовтня – свято Покрови Пресвятої Богородиці або Святої Покрови,

для православних українців є одним з найбільших релігійних свят осені. Започатковане воно у Візантії, де було збудовано храм Пресвятої Богородиці на честь перемоги Константинополя над завойовниками (X століття).

Це свято пов'язане з ім'ям святого Андрія. Коли місту загрожувала сарацинська навала, святий Андрій під час молитви побачив у небі Пресвяту Діву Марію, яка розкрила над християнами свій омофор (покров).

Таке заступництво Богородиці додало сил візантійцям і вони дали достойну відсіч чужинцям.

Свято Покрови ознаменовує засинання природи та вкривання землі на зиму. В українських селах і до цього часу дотримуються давньої народної традиції справляти весілля після Покрови. Від Покрови і до початку Пилипівки – пора наймасовіших шлюбів в Україні.

Неможливо знайти у минулому України яесь інше явище, що б так глибоко і різнопланово вплинуло на історичну долю всього українського народу, як українське козацтво.

Унікальність нашої історії і нашого народу полягає в тому, що в козацтві виявився творчий і волелюбний дух наших предків. Епоха козацтва створила багатогранну, глибоку духовність, що стала гордістю і окрасою української культури.

Козацтво демонструвало світові волелюбність нашого народу, його національну свідомість, мужність і відвагу в боротьбі. Козаки ніколи не знали панщини, кріпацтва, були вільними людьми, єдиним обов'язком яких вважався захист південних кордонів.

В XV-XVI ст. козацтво було важливим фактором європейської історії та міжнародних відносин у центральній та східній Європі. Створена козаками Запорізька Січ стала продовженням державотворчих пошуків українського народу.

14 жовтня, на свято Покрови Пречистої Богородиці, в нашій державі відзначається День українського козацтва.

З давніх-давен Богородиця є покровителькою українського козацтва й усіх українських збройних формувань.

Образ Богородиці вінчав козацькі корогви та штандарти, цю ікону обов'язково брали в морські та сухопутні походи, перед битвами служили їй молебні.

Церква на Січі завжди була Покровською; хоча немилосердна історія не раз руйнувала й переносила на нові місця Січовий табір, але ця традиція не мінялася. І свято це урочисто святкували на Січі з піснями, феєрверками та хвацькими бойовими змаганнями.

Куди б доля не заносила козаків, завжди з ними була ікона Пресвятої.

Окрім того, на свято Покрови в Україні відбувалася Велика рада, що обирала гетьмана, визначала, як козацтву жити далі.

Історики вважають, що українське козацтво виникло в 1480-х роках, але тільки в середині XVI століття їхня кількість зросла настільки, що козацьке військо почало впливати на перебіг політичних подій в Україні і Європі. Козацтво в політичну і військову силу українського народу почало перетворюватись у другій половині XVI століття, досягши свого розквіту за часів славних отаманів Петра Сагайдачного та Івана Сірка.

У XVI столітті українське козацтво утворило свій центр - Запорозьку Січ, що була столицею значною мірою незалежної військової республіки. Козацький адміністративно-військовий устрій був поширений на значну частину України. З козацької старшини утворилася нова українська аристократія. Такий устрій проіснував на українських землях до кінця XVIII століття, а військові козацькі формування - до першої половини XIX століття.

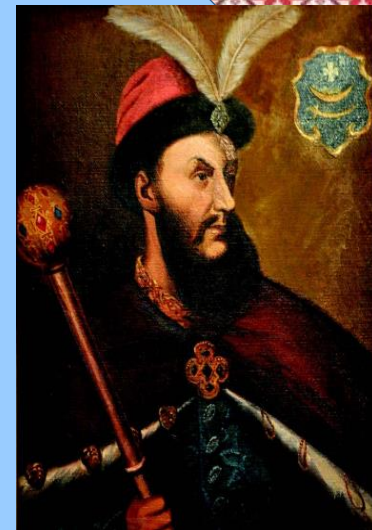
Історики налічують вісім Січей: Томаківську, Базавлуцьку, Микитинську, Чортомлицьку, Кам'янську, Олешківську, Нову і Задунайську. В різні часи вони розташовувалися в різних місцях України і проіснували майже два з половиною століття. Остання - Задунайська Січ розпалася в 1823 році.

Історія козацтва - це постійні війни: з турецьким султаном, кримським ханом, шляхетською Польщею. Вміння козаків воювати вражало Європу, і багато хто з монархів не відмовлявся від послуг запорожців. Європейські монархи наймали козаків для участі у військових операціях. З напіввійськового промислу козацтво перетворювалося на окремий стан тогочасного українського суспільства. Вироблялися і усталювалися військова організація, адміністративний устрій, закони і звичаї.

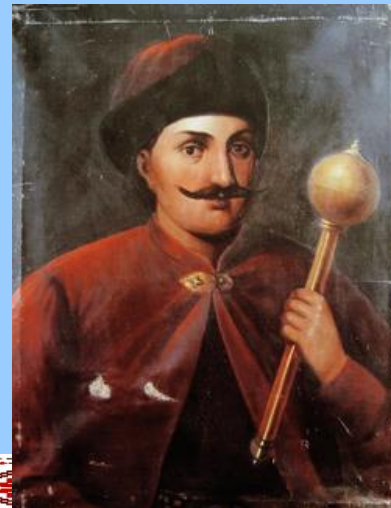
У 1775 році Запорізька Січ була ліквідована рішенням імператриці Катерини II.

Реєстрове козацтво - частина українського козацтва, яка перебувала на державній військовій службі. Казаков записували в спеціальні списки - реєстри, які були основою для визначення державою їхніх прав і привілеїв. Реєстрове козацтво не вимагало від держави великих витрат і завжди відрізнялося високою боєздатністю. Реєстрові козаки завжди були елітою українського народу і відрізнялися своєю освіченістю, були рушійною силою в боротьбі за волю і незалежність України.

Видатні козацькі полководці починали свій шлях у реєстровому козацтві. Це - Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Северин Наливайко, Іван Виговський, Іван Мазепа, Михайло Дорошенко...

Найвидатнішою постаттю в історії українського реєстрового козацтва був гетьман України, засновник Української гетьманської держави **Богдан-Зіновій Михайлович Хмельницький**. Він зробив перші кроки до незалежної України та добре розумів, що досягти розквіту неможливо, терплячі постійні навали загарбників. Тому гетьман намагався під час перемир'я налагодити збройні сили тогочасної України, якими були козацькі дружини.

Свою політичну і військову кар'єру він почав після вступу в 1618 році до Чигиринської сотні реєстрового козацького війська. Був учасником багатьох військових подій і козацьких повстань 20 - 30х років XVII століття, перебував на дипломатичній службі. Богдан Хмельницький проявив себе у битвах справжнім новатором і носієм передових ідей у воєнному мистецтві. Таким же новатором він був і в організації козацького війська, і в державній діяльності. Засновник Української держави, Хмельницький став і першим організатором адміністративного управління на Україні. Багато сил доклав до зміцнення зовнішньополітичного становища України. Ніхто як до нього, так і після нього не вмів так уміло використовувати суперечності між Польщею, Османською імперією та іншими країнами. Упродовж усього гетьманування Богдан Хмельницький проводив гнучку соціальну політику, запобігаючи загостренню соціально-економічних конфліктів у суспільстві. Богдан Хмельницький став тим лідером, якого чекали як козаки, так і прості українців. Вони вірили йому, підкорювалися його авторитету і йшли за ним, куди б він не вказав.

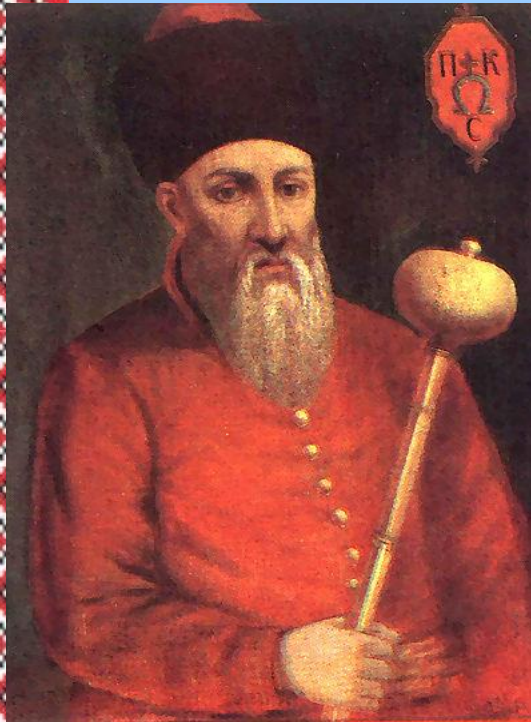

Дмитро Вишневецький (Байда Вишневецький)

Український князь, перший із достовірно відомих в історії українського козацтва гетьманів, нащадок старовинного волинського роду Гедиміновичів. Під його керівництвом протягом 1552-1556 рр. на о. Мала Хортиця було побудовано замок, мури якого не тільки гарантували безпеку, а й стали своєрідною базою для здійснення походів на Крим, осередком згуртування запорозького козацтва – Запорозької Січі.

Він був першим, хто вирішив боротися проти турецького й татарського панування на південних землях України. Зібравши під своїм керівництвом сильне військо, він організував войовничі походи в Крим, громив турецькі фортеці на Чорному морі. Але гетьмана зрадили й відправили до турецького султана.

Смерть Д.Вишневецького стала великою втратою для козацтва. Невипадково ж його вважають духовним батьком Січі.

Петро Сагайдачний належить до тих постатей вітчизняної історії, яким сучасна Україна завдячує своєю незалежністю. П.Сагайдачний був прихильником ідеї утворення держави на берегах Дніпра під проводом козацької військово-політичної еліти. Гетьман Сагайдачний здійснив перші конкретні кроки в напрямі реалізації ідеї утворення української держави – заклав основи її майбутньої адміністративної структури. Військовий підрозділ – полк став також адміністративно-територіальною одиницею, яка носила назву тих міст і містечок, де він базувався. Також він провів реформу козацького війська, перетворивши його з тимчасових напівпартизанських формувань на боєздатне регулярне військо з жорсткою дисципліною, довів його чисельність до 40-50 тис.

Своєю активною, але поміркованою і реалістичною політикою йому вдалося підняти престиж українського козацтва, яке вийшло на перше місце у соціальному житті. Його діяльність здійснювала величезний вплив на політичну, військову, релігійну та культурну ситуацію в Україні першої половини XVII століття. Фактично завдяки йому було виграно одну з найбільших битв того часу – битву під Хотинем 1621 р.

митрополії, надає величезні кошти Києво-Могилянській академії.

П. Сагайдачний перший з українських гетьманів поєднав військову діяльність козацтва з діяльністю інших станів українського суспільства (духовенство, шляхта, міщани) для досягнення автономії України у складі Речі Посполитої.

Іван Богун

Мабуть, це найяскравіша постать в історії України часів Козаччини поряд із Хмельницьким та Кривоносом. Протидія Польщі, Москві, Криму і Туреччині була в його крові природною та вічною, нестримною. Він завжди був поряд із народом, нехтував нагородами, простий у спілкуванні та безжальний в бою. Від природи міцний, широкоплечий, неймовірно сміливий і сильний, він став лідером козацьких полків Поділля і швидко завоював симпатії народних мас.

Іван Богун був одним з найближчих сподвижників великого Богдана. Він очолив трагічний відступ козаків під Берестечком у 1650 році, в момент, коли Хмельницького захопили в полон татари. Після загибелі Максима Кривоноса та Михайла Кричевського Іван Богун став одним з лідерів народного руху, обирався наказним гетьманом за відсутності Хмельницького. Його характерною рисою була часта непокора Хмельницькому, та й будь-якому іншому авторитету, неприйняття і відмова присяги московському цареві у 1654 році. Він не приїхав на Переяславську раду, всіляко уникав спільних із Москвою походів. Богуна розстріляли поляки біля Новгород-Сіверського у 1664 році після невдалого походу проти Москви під керівництвом Тетері.

У козацьких реєстрах збереглося ім'я **Петра Калниша**. В історії Божу, відомий як Петро Калнишевський, останній кошовий отаман Запорізької Січі. Ще з юнацтва він пов'язав свою долю з козацтвом. Вже у похилому віці, у 1761 році, його обрали кошовим отаманом. Він очолював козацьке військо у війні Росії з турками й татарами. Він також відомий своїм внеском у духовну розбудову країни. За його ініціативи та за його кошти були зведені прекрасні церкви в Лохвиці, в Ромнах, а також у Межигірському монастирі. Коли Січ було зруйновано Петра Калнишевського було арештовано та завезено на Біле море, на Соловецькі острови. Там "кошового замурували в казематі, залишивши тільки маленьку щілину, в яку йому подавали їжу". Помер останній кошовий на Соловках у двадцятирічному віці.

Перед смертю йому дозволили повернутися до України. Але гордий козак відповів, що, оскільки в Україні вже немає Січі Запорізької, то і йому більше немає місця в Україні. 2008 року Помісний Собор Української Православної Церкви Київського Патріархату у зв'язку з 1020-літтям Хрещення Київської Русі-України благословив приєднати праведного Петра Багатостраждального (Калнишевського) до лику святих для загального церковного шанування, занести його ім'я у православний церковний календар, чесні останки праведного Петра вважати святими мощами та віддати їх на волю

Гетьман Петро Дорошенко належав до так званих «старовинних» козацьких родів, яких січовики і все населення України дуже поважало – його дід Михайло Дорошенко був отаманом Війська Запорізького і уславився походами проти Османської імперії.

Петро Дорошенко усвідомлював, що об'єднання України під однією булавою є обов'язковою умовою незалежності. Він активізував стосунки з Кримом. Під час правління Дорошенка формується постійне наймане військо, яке за своєю суттю наближалось до реєстрових військ. Нові загони називалися сердюками та компанійцями.

У 1676 році Дорошенко зрікся гетьманства, усвідомлюючи втрату підтримки народу.

А що найцікавіше – його правнучкою, по лінії останнього шлюбу з Агафією Єропкиною, була... дружина Олександра Пушкіна – Наталія Гончарова.

Життя цієї людини оповите легендами. **Іван Дмитрович Сірко** (близько 1610 – 1680), славетний кошовий отаман Запорозької Січі до самої смерті, обирався січовиками кошовим отаманом, тому й цілком справедливо вважався найуспішнішим оборонцем українського народу. Дванадцять разів Запорозька Січ обирала Івана Дмитровича Сірка кошовим отаманом. За кількасотрічне існування Січі жоден кошовий отаман не зажив такої любові й шани серед січового товариства.

Загальне визнання й безмежну вдячність сучасників набула очолена Іваном Сірком героїчна боротьба козацтва проти турецько-татарських орд, що загрожували геноцидом українському народу. Великий талант полководця, особиста хоробрість, мужність і відвага поєднувалися в ньому з безмежною відданістю народній справі. Відзначаючи ці якості, треба б наголосити й на суто людських рисах характеру Івана Дмитровича: розважливий і мудрий, демократичний, він був до аскетизму скромним у побуті й глибоко віруючим.

Ще за життя Івана Сірка про нього ходили легенди, про його подвиги склалися думи й пісні. Історики та письменники другої половини XVII століття відзначали військові доблесті Сірка, причому це робили й ті, які вороже ставилися до визвольної боротьби українського народу. Його запорожці наводили страх на все північне побережжя Чорного моря та Крим, неодноразово брали Очаків, Білгород-Дністровський, Ізмаїл, Кілію, Тягиню (Бендери), Арабат, Перекоп, навіть Ясси; татарські матері лякали дітей іменем Сірка.

Смерть Івана Сірка викликала «великий жаль» не тільки на Запорожжі, а й по всій Україні. У народі з покоління в покоління передавалися легенди про славетного кошового отамана.

Пилип Орлик - один із найвизначніших в історії борців за волю України.

За оцінками сучасників, він був обдарований від Бога письменницьким хистом. Крім рідної мови Орлик знав латину, грецьку, французьку, німецьку, шведську, польську та російську мови.

Пилип зумів проявити себе, як освічений молодий інтелігент, на що й звернув увагу гетьман Іван Мазепа і призначив його генеральним писарем Війська Запорозького. Ця посада була найвпливовішою в Раді правлячої генеральної старшини, своєрідному кабінеті міністрів при гетьмані. Після смерті Мазепи у 1710 р. П. Орлика обрали гетьманом, як людину, що найбільш відповідала вимогам української політики того часу. У день виборів було проголошено державну Конституцію, яка називалася «Пакти й Конституції законів і вольностей Війська Запорозького» або так звана «Конституція Пилипа Орлика».

Документ складався з 16 параграфів, в яких розглядалися питання кордонів, виборчого права, панівної релігії, статусу Києва та Запорізької Січі, а також фінансові, економічні, військові та інші питання. Визначальною рисою Орликової Конституції, яка, власне, робить її однією з найдемократичніших серед усіх тогочасних подібних державних актів, є пункти, що обмежували гетьманську владу на користь старшинської ради.

Важливою особливістю, що відрізняла її від звичайних гетьманських статей і робила подібною до пізніх європейських конституцій, було те, що вона укладалася не між гетьманом і монархом (протектором української держави), а між гетьманом та козацтвом, яке виступало від імені всього українського народу.

До кінця своїх днів П. Орлик залишався вірним своїй меті. В останньому листі до французького канцлера Флері (30 серпня 1741 р.) він стверджував, що ніколи не перестане шукати всіх легальних способів, щоб „заявляти мої права і права моєї нації на Україну”.

Помер Пилип Орлик 24 травня 1742 року у Молдавії, в Яссах (нині – в Румунії), де свого часу знайшов вічний спокій його великий попередник – гетьман Іван Мазепа (м. Галац, Румунія).

Запорізька Січ – столиця козацьких земель, серце низового лицарства та центр козацької вольності, який існував за порогами Дніпра із середини 16 ст. до 1775 р. Утворення Запорозької Січі пов'язане з процесом формування українського козацтва і освоєння ним раніше спустошених татарами українських земель між Дніпром і Південним Бугом. Численні козацькі загони, які займалися господарським освоєнням цих земель і вели постійну боротьбу з татарами, змушені були будувати на уходах укріплення для власної безпеки. Налічувалось 8 Запорозьких Січей, які по чергово змінювали одна одну. Розташовувались вони на території сучасних Запорізької, Дніпропетровської та Херсонської областях. Поява першої пов'язана з ім'ям Д. Вишневецького. Він заснував на о. Мала Хортиця (тепер – острів Байда) замок, який став козацькою твердиною і опорним пунктом для масштабних походів проти татар.

Козаки обирали для розташування Січей місця, які самою природою були зроблені неприступними, – острови й півострови, а укріплювали їх за допомогою дерев'яно-земляних споруд. Запорозькі Січі обкопувались ровом, а навколо них насипався вал, висота якого сягала за 10 метрів. На вершині валу встановлювався частокіл із загострених паль. Менш захищені для противника місця укріплювались дерев'яними вежами із встановленими на них гарматами. Більшість виходів із фортеці робилися вузькими і прикривались бійницями. В середині Січі знаходився майдан із січовою церквою. Навколо січового майдану стояли довгі казарми – курені, у яких мешкали козаки. Крім куренів, навколо січової площі стояли курінні скарбниці, комори, будинки окремих старшин, пушкарня. Пізніше Січ стала великими торговельними центром. Тому поруч із січовою фортецею розміщувалося передмістя з базаром. Там же знаходились і ремісничі майстерні.

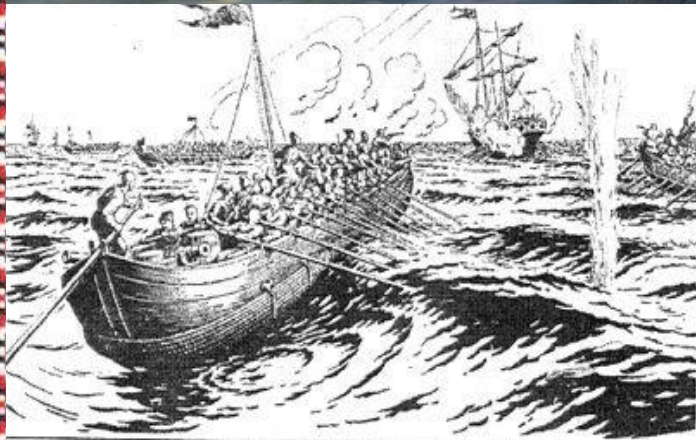
Запорозька Січ була центром, в якому зосереджувались найвищі органи управління Вольностями Війська Запорозького. Тут же знаходилась резиденція кошового отамана, який разом з військовою старшиною здійснював найвищу військову, судову та адміністративну владу на всій території Запорозжя. У Січі розміщувався її гарнізон. Він не був дуже численним і налічував кілька тисяч козаків, які тут постійно мешкали та забезпечували постійну боєготовність Війська Запорозького. Коли виникала потреба зібрати більше військо, то до служби закликалися запорожці, які проживали в зимівниках і перебували на промислах та жонаті козаки. За кілька днів Військо Запорозьке збільшувалося у кілька разів. Крім того, в Запорозькій Січі відбувалися ради, на яких козаки вирішували найголовніші питання свого життя, обирали старшину та ділили за жеребом угіддя.

Суд на Запоріжжі.
Худ. О. Бейдеман, 1850 р.

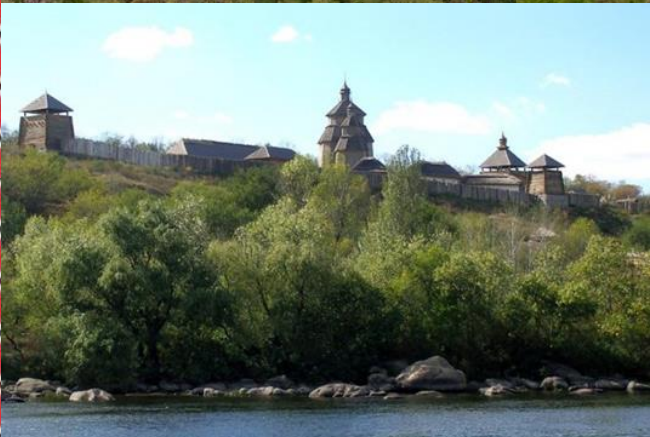
Запорізька рада.
Худ. Т. Калинський, 1778–1782 рр.

Дуже славилися своєю міцністю **козацькі чайки**, які вистоювали найстрашніші бурі, а також не здавалися оснащеним важкими гарматами турецьким галерам, до яких вони сміливо підпливали впритул і брали на абордаж. Слово "чайка" походить від тюркського "чаїк-чаїк", що означає човен, дубок. Вони були, як правило, понад 12 м завдовжки й 3-5 м завширшки. На кожному було кілька десятків веслярів, і розсікаючи воду, чайка летіла, мов на крилах. У чайці вміщувалося до 60 осіб з усім військовим спорядженням, до якого входило навіть кілька легких гармат, що називалися фальконетами. увало таке, що козаки перевертали чайки догори дном і в такий спосіб наближалися до ворога.

Збереглися свідчення очевидців про містичний козацький човен, який, мабуть, можна вважати прототипом підводного човна. Він мав подвійне днище, між ярусами якого вміщували баласт для занурення у воду. А в висунуту над поверхнею моря трубу – праобраз майбутнього перископа – стерновий спостерігав за навколишнім, пильнував, чи не з'явиться турецька галера. До бортів човну були вмонтовані весла, за допомогою яких він пересувався, вони були прикріплені на стільки вміло, що до нього не протікала вода. Коли ж човен діставався до лігва ворогів, то відкинувши баласт, несподівано зринав на поверхню, і таким чином козаки з'являлися ніби з самісінького дна моря.

В історії України, мабуть, не знайти такої землі, яка б була так щедро оспівана народом, вплетена у безліч легенд і переказів, як Хортиця. Народження цих легенд обумовлене передусім тією фантастичною природою, тим безприкладним героїзмом, зневагою до смерті, що їх проявляли в ім'я батьківщини наші предки - запорозькі козаки. Про перебування запорозьких козаків на Хортиці свідчать численні назви, які вони давали визначним місцям: Думна скеля, Козача могила, Музичина балка, Дурна скеля, Верхня голова, Совутина скеля, Холодна криниця... Кожна з цих назв має свою історію, з ними пов'язані народні легенди. Але найголовніша легенда Хортиці - це Запорозька Січ і скарби запорозьких козаків. За переказами, після зруйнування Січі там залишилося двоє запорожців, щоб оберігати скарби, які козаки, відчувши поразку, закопали до кращих часів. Ті запорожці бідували, харчувалися милостинею, за житло їм слугувало дупло дерева, до сьогодні.але вони не скористалися й дешицею скарбу. Так і померли, не розголосивши, де схований скарб. Це залишається загадкою .

Острів Хортиця – це найвеличезніший острів з усіх існуючих на Дніпрі. Унаслідок вигідного місце розташування цей острів ще в XVI столітті став притулком українських козаків внаслідок чого там, і утворилася Запорізька січ. Досить довгий час Запорізька січ була основною центрів військових сил України. Свого часу, острів Хортиця зіграв важливу роль у звільненні українських земель від польських окупантів. На півночі острова Хортиця розміщений музей історії Запорізького козацтва, в якому зібрано безліч цікавих експонатів пов'язаних з тими часом.

Всюди на острові можна натикнутись на стовпи з табличками, в яких вказані нагадування про далекі часи Скіфії, Київської Русі та українського козацтва. По припущеннях деяких істориків, саме на цьому острові печеніги вбили знаменитого князя Святослава.

Недалеко від острова в селищі Верхня Хортиця, який знаходиться на правому березі, росте відомий усім 700-річний дуб. На жаль, нині він увесь вже майже висох, на нім можна знайти всього декілька, ще живих, гілок. Діаметр ствола цього дерева складає близько двох метрів. Багато істориків вважають, що саме під цим самим дубом запорізькі козаки писали своє послання турецькому султанові.

В структурі Національного заповідника “Хортиця” існують єдиний в своєму роді Музей історії запорозького козацтва; реконструкція столиці Вольностей Війська Запорозького Низового - історико-культурний комплекс “Запорозька Січ”; меморіально-туристичний комплекс “Протовче”, відвідавши, який можна побачити залишки Великого луку Запорозького, помилуватись озерами вкритими білим лататтям, жовтими глечиками, рогозою, очеретом, комиш, осока, ірис, водяний горіх.; справжні та реконструйовані кургани та музей кам’яних виробів під відкритим небом –лапідарій на території меморіально-туристичного комплексу “Скіфський стан”(“Зорова могила”). Але головною цінністю Хортиці – є сама Хортиця, її неповторна природа, багата історія, чудова енергетика.

Зі святом!